

HET ARREST VAN DE ONDERNEMINGSKAMER INZAKE DE JAARREKENING 1977 VAN DE HAL/ULTRAMARCO

door Prof. Mr. Drs. H. Beckman

Inleiding

Bij inleidende dagvaarding op 18 augustus 1978 heeft Sobi bezwaar gemaakt tegen de jaarrekening 1977 van de Holland Amerika Lijn Holding N.V. (nadien B.V., en na naamswijziging Ultramarco B.V.), hierna te noemen HAL. In haar tussenarrest op 11 januari 1979 heeft de Ondernemingskamer de accountant ten verhoor opgeroepen. Uit het tussenarrest d.d. 19 april 1979 blijkt dat de HAL haar bezwaren tegen Sobi als belanghebbende niet handhaaft. De eindspraak van de Ondernemingskamer is op 3 april 1980 gedaan.¹⁾

De materiële bezwaren van Sobi hebben op twee punten betrekking, te weten:

- de verlaging van de boekwaarde van de cruisevloot en
- de splitsing van het bedrijfsresultaat.

De hoofdlijnen van de geschilpunten en van het oordeel van de Ondernemingskamer worden hierna besproken.

Boekwaarde cruisevloot

Uit de jaarrekening blijkt onder meer het volgende. Zeeschepen worden gewaardeerd tegen kostprijs onder aftrek van afschrijvingen. In 1974 is de boekwaarde aangepast tot een niveau dat overeenstemt met de toekomstige opbrengsten. Deze aanpassing was gebaseerd op een dollarkoers van f 2,51. Vanaf 1977 wordt de cruisevloot in dollars geadmistreerd. Daartoe is de boekwaarde ultimo 1976 tegen de toen geldende dollarkoers van f 2,46 in aanmerking genomen. Voorts blijkt dat de in vreemde valuta's luidende activa en passiva tegen ultimokoersen worden omgerekend. Omrekeningsverschillen van in vreemde valuta's geadmistreerde deelnemingen en van in vreemde valuta's luidende vorderingen/schulden op lange termijn worden onder het eigen vermogen verwerkt. Voor de cruisevloot betekent dit dat de boekwaarde alsmede het eigen vermogen in de balans alsgevolg van de omrekening met f 12,2 miljoen wordt verlaagd.

Eiseres is van oordeel dat de HAL zonder enige toelichting vermeldt dat de schepen vanaf 1977 in dollars worden geadmistreerd en dat de afwaardering uit dien hoofde met f 12,2 miljoen ten onrechte buiten het resultaat is gebleven. Voorts meent eiseres dat het niet in overeenstemming is met maatschappelijk aanvaardbare normen om door het zo maar in een buitenlandse valuta

¹⁾ Het eindarrest is integraal opgenomen in *Documentatie rond de jaarrekening*, onder redactie van H. Beckman en O. M. Volgenant, Kluwer (losbladig), alsmede in *Jaarrekening van Ondernemingen*, deel 3, onder redactie van P. Sanders en R. Burgert, Samsom (losbladig).

administreren van schepen - deze activa buiten de winst- en verliesrekening om af te waarderen. Zo een overgang naar waardering tegen een buitenlandse valuta geoorloofd is, kan dit nimmer leiden tot een afwaardering buiten het resultaat om.

Gedaagde wijst o.a. op de inhoud van de toelichting in de jaarrekening 1977 alsmede op de passages in de bestuursverslagen 1976 en 1977 waaruit blijkt dat de opbrengsten en kosten van de cruisevloot in dollars worden ontvangen respectievelijk betaald. Voorts wijst zij er op dat ook in voorgaande jaren valuta-omrekeningsverschillen via het vermogen werden verwerkt. Het enige wat is veranderd is dat de betrokken schepen als dollar-activa worden behandeld.

Uit het verhoor van de accountant blijkt onder meer dat de cruisevloot sedert eind 1977 eigendom is van enige Antilliaanse vennootschappen. Deze vennootschappen voeren de boekhoudingen en stellen hun jaarrekeningen op in dollars. Deze jaarrekeningen worden voor consolidatiedoeleinden omgerekend in guldens.

De Ondernemingskamer verwerpt de stelling van Sobi dat de boekwaarde van de schepen extra is verlaagd. Zij deelt het oordeel van gedaagde dat het om omrekeningsverschillen gaat die in overeenstemming met het door de HAL toegepaste stelsel inzake de behandeling van buitenlandse valuta's onder het eigen vermogen zijn verwerkt. Door eiseres is niet gesteld dat koersverschillen ten onrechte onder het eigen vermogen worden verwerkt. Ook blijkt de Ondernemingskamer van oordeel dat het administreren van de cruisevloot in dollars, gezien de mededelingen van de accountant in samenhang met de passages uit de bestuursverslagen niet willekeurig en in overeenstemming met het door de HAL toegepaste stelsel is.

De uitspraak van de Ondernemingskamer zal weinigen verwonderen. Hooguit kan men zich afvragen of de uitspraak dat eiseres niet gesteld heeft dat koersverschillen ten onrechte onder het eigen vermogen worden verantwoord wel juist is. Uit het arrest blijkt duidelijk dat eiseres stelt dat al zou overgang naar waardering tegen een buitenlandse valuta geoorloofd zijn dit nimmer kan leiden tot afwaardering buiten het resultaat om. Maar hoe dit ook zij, de uitkomst zal niet anders zijn geweest. Unanimititeit over de wijze waarop omrekeningsverschillen moeten worden behandeld bestaat er niet. Ik wijs in dit verband op de ontwerprichtlijnen van het Tripartiete Overleg. Dit orgaan vermeldt „De commissies hebben nog geen oordeel over de toelaatbaarheid van rechtstreekse mutaties in het eigen vermogen van valutakoersverschillen²⁾. De ontwerp IAS-standaard vermeldt bij toepassing van de ultimokoersmethode dat valutakoersresultaten gewoonlijk tot het netto resultaat worden gerekend³⁾. In de recente ontwerpstandaard van de FASB wordt voor de omrekening van in buitenlandse valuta's luidende jaarrekeningen ten behoeve van de consolidatie de ultimokoers per balansdatum voorgeschreven. De omrekeningsverschillen moeten daarbij onder het eigen vermogen worden verwerkt⁴⁾.

²⁾ Tripartiete Overleg, Ontwerp richtlijnen, juni 1980, hoofdstuk 2.10 alinea 110, blz. 210-03.

³⁾ IAS E 11. De administratieve verwerking van transacties in vreemde valuta en de omrekening van in vreemde valuta luidende jaarrekeningen, december 1977.

⁴⁾ FASB, Proposed Statement, Foreign currency translation, 28 augustus 1980.

Splitsing bedrijfsresultaat

De HAL onderscheidt drie divisies, namelijk Toerisme, Handel en Bijzonder Transport. In het bestuursverslag worden de omzetten van deze divisies genoemd met een globale aanduiding van de resultaten. In de jaarrekening wordt daarnaar verwezen.

Eiseres is de mening toegedaan dat de divisie Toerisme twee verschillende activiteiten bevat namelijk Exploitatie Cruiseschepen alsmede Exploitatie Reisbureaus en andere toeristische activiteiten. Deze dienen gesplitst te worden omdat zij naar aard en risico van de exploitatie verschillend zijn. Voorts verschaft de jaarrekening niet het in art. 2: 335 lid 2 BW vereiste inzicht in de mate waarin de verschillende activiteiten tot het resultaat hebben bijgedragen. Dit inzicht dient cijfermatig te worden gegeven.

De HAL stelt dat de indeling van eiseres ten onrechte is. Voorts merkt ge daagde op dat de wet geen mededeling van concrete cijfers per groep verlangt daargelaten dat de „voor de bedrijfstak aanvaardbare maatstaven”, waarnaar de wet verwijst nog niet (voldoende) tot ontwikkeling zijn gekomen.

De accountant merkt o.a. op dat z.i. de indeling in drie divisies juist is, daar cruises en toerisme op dezelfde markt gericht zijn terwijl deze indeling aansluit op de organisatiestructuur.

De Ondernemingskamer wijst erop dat de parlementaire totstandkomingsgeschiedenis geen duidelijk inzicht verschaft in de wijze waarop het in art. 2: 335 BW bedoelde inzicht moet worden gegeven, dat in de literatuur verschil van opvatting bestaat en dat in de praktijk van de verslaggeving hieromtrent nog geen vaste gedragsregel is ontstaan. De vordering van eiseres wordt derhalve op dit punt afgewezen. Wel dient hetgeen de HAL in het bestuursverslag vermeldt in de jaarrekening te worden opgenomen. Een verwijzing in de jaarrekening naar het bestuursverslag is niet voldoende. Op dit punt wordt een aanwijzing gegeven. De vordering van eiseres omtrent de splitsing van de Divisie Toerisme in twee groepen van activiteiten wordt afgewezen omdat niet gebleken is van zodanige verschillen in aard en risico dat deze als verschillende groepen van goederen of diensten in afwijking van de organisatiestructuur, zijn aan te merken.

De uitspraak dat verwijzing in de jaarrekening naar het bestuursverslag niet geoorloofd is, is inmiddels een vaste gedragslijn van de Ondernemingskamer geworden. Ik verwijs naar de arresten inzake Pakhoed 1977⁵⁾ en Van Gelder 1976⁶⁾. De in die arresten gehanteerde juiste formule „dat de jaarrekening als één geheel wordt opgemaakt, vastgesteld en goedgekeurd” komt merkwaardig genoeg in dit arrest niet voor. Ook valt een verschil in aanpak op. In het arrest inzake Van Gelder 1976 stelde de Ondernemingskamer voorop dat verwijzing naar het bestuursverslag niet toelaatbaar is. Vervolgens nam de Ondernemingskamer voor de *inhoudelijke beoordeling* aan dat de passages uit het bestuursverslag tot de jaarrekening behoren. Uit oogpunt van systematiek verdient de aanpak in het arrest Van Gelder de voorkeur. Los hiervan blijft mijn reeds in de bespreking van het arrest Van Gelder geuite bezwaar bestaan, na-

⁵⁾ Zie H. Beckman, De arresten van de O.K. en Hoge Raad inzake de jaarrekening 1977 van Pakhoed, *MAB*, januari 1981.

⁶⁾ Zie H. Beckman, Het arrest van de Ondernemingskamer inzake de jaarrekening 1976 van Van Gelder, *MAB*, december 1980.

melijk dat de passages nu eenmaal geen deel uitmaken van de jaarrekening en dat daardoor een inhoudelijke beoordeling niet aan de orde kan komen. De jaarrekening kan immers ook los van het bestuursverslag in omloop komen.

Wat de inhoudelijke zijde van de uitspraak van de Ondernemingskamer betreft merk ik op dat deze juist is. Uit de parlementaire wetsgeschiedenis blijkt heel duidelijk dat geen cijfermatige gegevens zijn bedoeld. De indiener van het amendement Wierenga, verklaarde heel uitdrukkelijk dat geen concrete cijfers worden gevraagd⁷⁾. Ook de praktijk laat duidelijk zien dat aan het betreffende wetsartikel op verschillende wijzen wordt voldaan.⁸⁾

Afsluitende opmerking

Uit het voorgaande is gebleken dat de HAL één aanwijzing krijgt, namelijk dat de gegevens inzake de winstinformatie per produktgroep, zoals opgenomen in het bestuursverslag in de jaarrekening behoren te staan. Andere aanwijzingen konden redelijkerwijze niet verwacht worden. Aan de indruk dat eiseres nogal lichtvaardig deze procedure is begonnen, kan m.i. niet worden ontkomen.

⁷⁾ Zie H. Beckman, Winstsplijting per produktgroep in de jaarrekening, *TVVS*, september 1977.

⁸⁾ Zie H. Beckman en J. M. A. van Rijn, Financiële informatie per produktgroep en de praktijk van de jaarverslaggeving, *TVVS*, juni 1979. Van dezelfde auteurs, *Winst- en omzetsegmentatie in jaarrekeningen*, Centrum voor Bedrijfseconomisch onderzoek van de Erasmusuniversiteit Rotterdam, Rapport 8003/ACC, maart 1980.